

Něco o právu na houby

Úvodem se sluší čtenáře ujistit, že následující text není, jak by snad mohlo vyplývat z jeho názvu, hodnotícím zamyšlením nad vymahatelností našeho práva. Je věnován právním aspektům houbaření a jeho obsah snad proto může být poněkud méně kontroverzní. Nicméně i vymahatelnosti právní úpravy či případné právní úpravy, o níž bude řeč, se nepřímo dotkne.

Houbařením se obecně rozumí činnost spočívající v hledání a sbírání volně rostoucích hub.¹⁾ Houbařem obecně může být každá fyzická osoba.

Houby (Fungi) představují říši živých organismů.²⁾ Z hlediska výkladu věnovanému houbaření půjde o houby vřeckovýtrusné (Ascomycota) a o houby stopkovýtrusné (Basidiomycota). Tělem houby (stélkou) je podhoubí (mycelium) tvořené propletenými vlákny (hyfy). Předmětem zájmu houbařů obecně není celá houba, ale její část, totiž plodnice (sporokarp).

Kulisu houbaření představuje především les jako nejtypičtější přirozené prostředí výskytu výše uvedených hub.

O existenci „práva na houby“ lze proto uvažovat v první řadě v kontextu lesního práva (právních předpisů týkajících se lesa). Jeho základním pramenem je v České republice lesní zákon.³⁾

Východiskem je veřejnoprávní institut obecného užívání lesa.⁴⁾ V jeho rámci lze v traktované souvislosti pracovně vymezit „právo na houby“, které svědčí každé fyzické osobě (= „obecnému uživateli“ lesa) a jehož obsah spočívá (slovy zákona)

- v právu vstupovat do lesa,⁵⁾
- v právu sbírat v lese lesní plody pro vlastní potřebu,⁶⁾
- v povinnosti „při (↑) tom“ les nepoškozovat a nenarušovat lesní prostředí,⁷⁾
- v povinnosti „při (↑) tom“ dbát pokynů vlastníka, popřípadě nájemce lesa a jeho zaměstnanců,⁸⁾

^{*)} Autor působí na katedře správního práva a správní vědy Právnické fakulty Univerzity Karlovy.

¹⁾ Podle motivace lze rozlišovat zejména konzumní (a dále samozásobitelské, nebo komerční), zájmové osvětové (pro radost, za účelem poznání) a odborné (za účelem systematického výzkumu) houbaření.

²⁾ Jde o organismy odlišné jak od rostlin (Plantae), tak od živočichů (Animalia).

³⁾ Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁾ Viz § 19 a 20 cit. lesního zákona.

⁵⁾ Viz větu první § 19 odst. 1 cit. lesního zákona.

⁶⁾ Přes věcnou odlišnost rovněž ve větě první.

⁷⁾ Viz věta druhá § 19 odst. 1 cit. lesního zákona.

⁸⁾ Přes věcnou odlišnost rovněž ve větě druhé.

– v zákazu sbírat lesní plody způsobem, který poškozují les.⁹⁾

K tomu může být dobré učinit několik poznámek:

- Lesem rozumí zákon lesní porosty s jejich prostředím a pozemky určené k plnění funkcí lesa, lesními porosty pak stromy a keře lesních dřevin, které v daných podmínkách plní funkce lesa.¹⁰⁾ Houby lze zřejmě považovat za součást „prostředí lesních porostů“ či (asi lépe) „lesního prostředí“.¹¹⁾
- Vstup do lesa může být dočasně úředně omezen nebo vyloučen z důvodu ochrany lesa nebo v zájmu zdraví anebo bezpečnosti fyzických osob formou opatření obecné povahy vydaného příslušným vykonavatelem státní správy.¹²⁾ Vlastník lesa nemůže vydání tohoto opatření obecné povahy nijak kvalifikovaně iniciovat.
- Lesní zákon se explicitně o houbách nezmiňuje, je však nepochybné, že plodnice hub mezi lesní plody patří. Dlužno podotknout, že české právo se po stránce terminologické k houbám staví poměrně macešsky. Někdy o nich tam, kde by to stálo přinejmenším za zmínku, mlčí, někdy zase přehlíží již více než 50 let uznávanou taxonomii živých organismů.¹³⁾
- Posuzovat dodržování omezujícího požadavku formulovaného jen jako „sběr pro vlastní potřebu“ kvantitativními parametry jako je hmotnost nebo objem nasbíraných plodnic by samozřejmě nebylo udržitelné. Pod pojmem vlastní spotřeba fyzické osoby si lze běžně (přes nedostatek výslovné zmínky) představit i spotřebu její domácnosti se vším, co k chodu domácnosti patří.¹⁴⁾ Za vcelku spolehlivý rozhraničující ukazatel lze považovat sběr za účelem tržního využití nasbíraných plodnic, tedy v rámci činnosti, která naplňuje pojmové znaky podnikání (prodej plodnic, zpracování plodnic při poskytování stravovacích služeb, zpracování plodnic při výrobě jiných

⁹⁾ Viz § 20 odst. 1 písm. e) cit. lesního zákona.

¹⁰⁾ Viz § 2 písm. a) a c) cit. lesního zákona.

¹¹⁾ Pojem „lesní prostředí“ zmiňuje až (a pouze) ustanovení v § 19 odst. 1 cit. lesního zákona.

¹²⁾ Blíže viz § 19 odst. 4 a 5 cit. lesního zákona.

¹³⁾ Za zmínku by stálo explicitně zmínit houby např. v cit. lesním zákoně. Nerespektování taxonomie je patrné v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, podle jehož § 3 odst. 1 písm. c) je planě rostoucí „rostlinou“ jedinec nebo kolonie rostlinných druhů „včetně hub“, jejichž populace se udržují v přírodě samovolně. Zahnutí hub do nějaké širší kategorie, zejména nerozlišování hub a rostlin, je z hlediska právní regulace únosné, nakořil houby nevyžadují specifický režim ochrany; nakořil jsou ale požadavky na ochranu hub od požadavků na ochranu rostlin odlišné, je vhodné i o terminologické diferenciaci v právní úpravě vážně uvažovat; třeba mít na paměti, že funkce hub v ekosystému je odlišná od funkce rostlin. Pro zajímavost uvedme, že za průkopníka specifické explicitní zákonné ochrany hub je považováno Chile [jde ovšem o stručná ustanovení (čl. 37 a 38) o klasifikaci druhů a o jejich inventarizaci, jakož i o vyhodnocování předpisů, které se jich týkají, a případném přijímání opatření k ochraně biologické rozmanitosti a zachování druhů v zákoně N° 19.300 ve znění zákona N° 20.417 (z roku 2010) o obecných zásadách životního prostředí]. V českém právu lze za snesitelnější (než je tomu v zákoně o ochraně přírody a krajiny) považovat zahrnutí pěstování hub do rostlinné zemědělské výroby [§ 2e odst. 3 písm. a) zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství, ve znění pozdějších předpisů].

¹⁴⁾ Např. pohostění návštěvy.

potravinářských výrobků).¹⁵⁾ Okrajová je otázka, nakolik se zabývat některými mimotržními dispozicemi s nasbíranými plodnicemi.¹⁶⁾

- Nejen pro vlastní potřebu může sbírat plodnice hub jednak vlastník lesa, jednak oprávněný ze služebnosti braní lesních plodů (= druh pozemkové služebnosti) a jednak oprávněný z jiné smlouvy než ze smlouvy o zřízení služebnosti uzavřené s vlastníkem, popřípadě s oprávněným z uvedené služebnosti.¹⁷⁾
- Povinnost nepoškozoval les na první pohled splývá se zákazem poškozoval les.¹⁸⁾ Lze mít za to, že zejména povinnost nepoškozoval lesní prostředí v sobě obsahuje i zákaz poškozoval houby.
- Pokyny zákonem zmíněných osob, jejichž okruh je třeba vyložit též s ohledem na úpravu obsaženou v později přijatém občanském zákoníku, nesmějí směřovat proti podstatě institutu obecného užívání lesa. Krátce řečeno, ve vztahu k předmětu našich úvah, nemohou houbaření bezdůvodně zakázat či omezit. Pro omezení z těchto pokynů vyplývající platí požadavek proporcionality. Forma pokynů stanovena není. Nejde-li o ústní pokyny na místě, musí být obecnému uživateli lesa seznatelné.
- Vlastnické právo k lesu je tedy zatíženo povinností strpět obecné užívání lesa včetně realizace pracovně vymezeného „práva na houby“. ¹⁹⁾ Nejde přitom o omezení vlastnického práva ve prospěch konkrétních osob, nýbrž o „úlitbu“ komukoli (veřejnosti) s tím, že v našem současném právním

¹⁵⁾ Srov. § 420 odst. 1 cit. občanského zákoníku nebo § 2 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon).

¹⁶⁾ Např. dar známým.

¹⁷⁾ K pozemkové služebnosti viz § 1261 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Lesní zákon (starší než občanský zákoník) zmiňuje vlastníka lesa, nájemce lesa a osobu, která užívá les z jiného právního důvodu. Sběr nejen pro vlastní potřebu prakticky souvisí s tržním nakládáním s plodnicemi nasbíraných hub. Obecně půjde o provozování nějaké živnosti (zejména maloobchod, velkoobchod a výroba potravinářských výrobků v rámci ohlašovací živnosti volné a příprava a prodej pokrmů v rámci hostinské činnosti, která je ohlašovací živností řemeslnou); kromě cit. živnostenského zákona viz nařízení vlády č. 278/2008 Sb., o obsahových náplních jednotlivých živností, ve znění pozdějších předpisů. Mají-li být nasbírané houby uvedeny na trh nebo před uvedením na trh zpracovány pro potravinářské účely, stávají se předmětem potravinového práva [k definici „potravin“ viz čl. 2 nařízení 178/2002/ES, kterým se stanoví obecné zásady a požadavky potravinového práva, zřizuje se Evropský úřad pro bezpečnost potravin a stanoví postupy týkající se bezpečnosti potravin; zpracování i prodej nasbíraných hub naplňuje předmět činnosti potravinářského podniku (čl. 3 bod 2. cit. nařízení), jehož provozovatelem může být fyzická osoba i právnická osoba (čl. 3 bod 3. cit. nařízení); české potravinové právo (zákon č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů) stanoví (§ 3 odst. 8 až 11), že k uvedení volně rostoucích jedlých hub na trh (= prodej) nebo k jejich dalšímu zpracování pro potravinářské účely musí mít provozovatel odbornou způsobilost; osvědčení prokazující znalost hub vydávají krajské hygienické stanice po úspěšném složení zkoušky ze znalosti hub; jedním z předpokladů přihlášení se ke zkoušce je i odborné vyšetření zraku; platnost osvědčení je časově omezena diferencovaně v závislosti na věku jeho držitele.

¹⁸⁾ Oddělená formulace zákazu má v podstatě toliko systematický význam, a to jednak s ohledem na možnost povolení výjimky podle § 20 odst. 4 a jednak s ohledem na formulaci samostatné skutkové podstaty přestupku podle § 53 odst. 1 písm. e) cit. lesního zákona.

¹⁹⁾ Obecné užívání lesa limituje právo vlastníka lesa zakotvené v ustanovení § 1012 cit. občanského zákoníku.

prostředí lze realizaci práva na houby chápat jako věc obecného zájmu.²⁰⁾ Jde tedy zřejmě o omezení vlastnického práva v důsledku zásady, podle níž vlastnictví zavazuje, nikoli o nucené omezení vlastnického práva, za které by měla vlastníkově lesa příslušet náhrada.²¹⁾

- Pro úplnost ještě uvedme, jak je to s vlastnickým aspektem realizace „práva na houby“. Plodnice houby není samostatnou věcí, tou se stane až oddělením od těla houby. Vlastníkem houby (těla houby) je vlastník lesa (lesního pozemku nebo lesního porostu). Houbař nabývá vlastnictví k nasbíraným plodnicím hub specifickým originálním způsobem (nabytí nezávisle na vůli vlastníka houby), na který platný občanský zákoník nepamatuje.²²⁾

V souvislosti s „právem na houby“ lze připomenout obecnější teoretickou otázku týkající se veřejnoprávního institutu obecného užívání: Jaká je jeho skutečná právní povaha? Jde o veřejné subjektivní právo, či nikoli?

Teorie správního práva tradičně chápala obecné užívání jako faktickou možnost dovoleného chování danou objektivním právem, o prostý reflex objektivního práva.²³⁾ Novější odborná literatura si s ohledem na judikaturu všímá tendence chápat obecné užívání i jako subjektivní právo.²⁴⁾

Pozornost v této souvislosti vzbuzuje následující rozsudek Nejvyššího správního soudu ve věci veřejně přístupné účelové komunikace, z jehož odůvodnění stojí za to uvést:²⁵⁾ „Právní nauka ani rozhodovací praxe není jednotná v názoru, zda lze oprávnění k obecnému užívání veřejné komunikace považovat za veřejné subjektivní právo, jež by samo o sobě požívalo ochrany v rámci veřejné správy a subsidiárně rovněž ve správním soudnictví, nebo zda je obecné užívání komunikace chráněno silničním správním úřadem pouze z moci úřední na základě existence veřejného zájmu na jeho zachování. I kdyby ovšem samotná možnost obecného užívání veřejné cesty, která je otevřena každému potenciálnímu uživateli, subjektivním právem nebyla, musí podle názoru Nejvyššího správního soudu existovat veřejné subjektivní právo těch, kteří veřejnou cestu pravidelně užívají právě z naléhavé komunikační potřeby,

²⁰⁾ Z pohledu pozitivního práva však od vůle vlastníka lesa neodvislé „právo na houby“ (v rámci obecného užívání lesa) není, jak by se snad mohlo zdát, až tak tradiční právní institut. Tak ustanovení § 60 císařského patentu č. 250/1852 ř. z., lesní zákon, označovalo (kromě jiného) sběr hub v lese bez svolení vlastníka lesa za lesní pých (lesní škodu).

²¹⁾ Srov. čl. 11 odst. 3 vs. odst. 4 Listiny základních práva svobod. Alternativní koncept by vyžadoval buď (nelogicky) nevyvratitelně presumovat konkludentní neodvolatelný souhlas vlastníka s obecným užíváním lesa, nebo přiznat vlastníkově lesa náhradu (zřejmě) od státu. Je vhodné uvést, že v případech práva na houby je situace odlišná než v judikatorně řešených případech obecného užívání veřejně přístupných účelových komunikací. Pro ilustraci viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. října 2004 sp. zn. 5 As 20/2003.

²²⁾ Dlužno zdůraznit, že nejde o přivlastnění ve smyslu jeho § 1045 odst. 1.

²³⁾ Janovský, J. Obecné užívání. *Slovník veřejného práva československého*. Sv. II. Brno, 1932, str. 991 a násl.

²⁴⁾ Pulkrábek, Z. Veřejné užívání jako předmět soukromého subjektivního práva. *Právní rozhledy* č. 13/2009, str. 457 a násl. Mácha, A. Veřejné užívání jako subjektivní právo. *Správní právo* č. 4-5/2015, str. 201 a násl. Ohledně (veřejnoprávní) povahy rozebíraného institutu lze souhlasit s Máchou.

²⁵⁾ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. listopadu 2007 sp. zn. 6 Ans 2/2007.

tedy z toho důvodu, že daná komunikace zajišťuje přístup k jejich nemovitostem či umožňuje určitý způsob využití těchto nemovitostí. V těchto případech totiž ochrana obecného užívání komunikace úzce souvisí s ochranou vlastnických a jiných soukromých práv těchto uživatelů, zároveň ovšem dle konstantní judikatury... není právě pro veřejnoprávní charakter institutu obecného užívání dána pravomoc soudů rozhodujících v občanském soudním řízení, ochrana těmto uživatelům pozemní komunikace tedy musí být poskytnuta v rámci veřejné správy a posléze ve správním soudnictví.“ Podstatné je, že kvalitu subjektivního práva propůjčuje obecnému užívání ochrana jiných subjektivních práv daného subjektu. Tuto spojitost ovšem v případě „práva na houby“ nenalézáme. Spokojme se zde tedy se zmíněným tradičním chápáním obecného užívání. Ostatně opačný přístup by měl až kuriózní následky.²⁶⁾

Skutečnost, že „právo na houby“ nemá kvalitu veřejného subjektivního práva, neznamená, že jeho realizace by neměla požívat právní ochrany. Sluší se uvažovat alespoň o „druhotné“ ochraně v podobě správního dozoru, popřípadě uplatňování odpovědnosti za přestupek. Výkon správního dozoru přísluší orgánům státní správy lesů.²⁷⁾ I přes značně nepřehlednou úpravu lze zřejmě dovozovat jejich pravomoc ukládat opatření k nápravě nedostatků spočívajících v porušování všech povinností uložených lesním zákonem nebo vyplývajících z lesního zákona.²⁸⁾ Budeme-li nedůvodné bránění v obecném užívání lesa považovat za „nedostatek“ (nedodržování zákona), lze na ně reagovat uložením opatření k nápravě, jehož nesplnění je trestné.²⁹⁾ Příliš násilné se naproti tomu zdá považovat bránění v obecném užívání lesa za činnost „v lese zakázanou“, což by umožňovalo uplatňovat odpovědnost za přestupek bez dalšího.³⁰⁾

Dodržování povinností při obecném užívání lesa houbaři podléhá zejména dozorcí působnosti lesní strážě.³¹⁾ Sběr plodnic hub způsobem poškozujícím les (tím pádem zřejmě i houby jako součást lesního prostředí) je přestupkem.³²⁾ Budeme-li sběr plodnic hub nad rámec vlastní potřeby považovat za činnost v lese zakázanou či nepovolenou, přichází do úvahy (ale spíše jen teoreticky) rovněž uplatnění odpovědnosti za přestupek.³³⁾

Další omezení „práva na houby“ vyplývají ze zákona o ochraně přírody a krajiny. Jde jednak o omezení druhová, jednak o omezení územní.

²⁶⁾ Příkladem aktivní legitimaci obecného uživatele k podání návrhu na zrušení opatření obecné povahy o omezení nebo vyloučení vstupu do lesa podle soudního řádu správního.

²⁷⁾ Viz § 50 a 51 cit. lesního zákona.

²⁸⁾ Ustanovení § 50 není z tohoto hlediska problematické. V ustanovení § 51 odst. 1 jde o to, k čemu se vztahuje jeho třetí věta (zda navazuje i na větu první); výklad není jednoznačný; nemožnost ukládat opatření k nápravě „obecně“ by ale indikovala nepřijemné legislativní pochybení.

²⁹⁾ Přestupek podle § 54 odst. 1 písm. e) cit. lesního zákona.

³⁰⁾ Přestupek podle § 54 odst. 1 písm. b) cit. lesního zákona.

³¹⁾ Viz § 38 a 39 cit. lesního zákona.

³²⁾ Podle § 53 odst. 1 písm. e) cit. lesního zákona.

³³⁾ Podle již zmíněného § 54 odst. 1 písm. b) cit. lesního zákona. Uvažovat o přestupku proti majetku podle § 8 odst. 1 písm. a) bodu 1. zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, zde zřejmě není namístě, neboť takový sběr lze sotva považovat za škodu způsobenou vlastníkovu lesa.

Je zakázáno sbírat plodnice zvláště chráněných (kriticky ohrožených, silně ohrožených a ohrožených) druhů hub, jejichž seznam stanoví prováděcí právní předpis k zákonu o ochraně přírody a krajiny.³⁴⁾

Sběr plodnic hub houbaři je z povahy věci vyloučen na území s omezeným pohybem osob (v klidových územích národních parků úředně vymezených formou opatření obecné povahy je zakázáno pohybovat se mimo vyhrazené cesty nebo trasy).³⁵⁾ Z důvodu ochrany přírody může být formou opatření obecné povahy omezen nebo zakázán přístup veřejnosti i na jiných částech na území národních parků, na území první zóny chráněných krajinných oblastí, na území národních přírodních rezervací a na území národních přírodních památek.³⁶⁾ Sbírat plodnice hub je výslovně zakázáno na území národních přírodních rezervací.³⁷⁾ V jiných případech ve vztahu k národním přírodním památkám a ve vztahu k přírodním rezervacím a přírodním památkám by omezení sběru plodnic hub nad rámec již (↑) uvedených druhových omezení musela vyplývat ze stanovení bližších ochranných podmínek.³⁸⁾

V podstatě zejména z důvodu ochrany veřejného zdraví je „nepřímo“ omezen sběr plodnic druhů hub obsahujících psylocin a/nebo psylocibin, a to v důsledku zákazu přechovávat v množství větším než malém plodnice těchto hub pro vlastní potřebu, jakož i v důsledku zákazu předávat jakékoli množství plodnic těchto hub jiné osobě.³⁹⁾

Přirozeným prostředím výskytu volně rostoucích hub je ovšem nejen les. Ustanovení o sběru jejich plodnic bychom v našem právu hledali marně. Nabízí se na volně přístupných místech (přístup do krajiny, obecné užívání veřejných prostranství) analogie s „právem na houby“ formulovaném na základě lesního zákona?⁴⁰⁾ Výše zmíněná omezení nad rámec lesního zákona se ovšem vztahují na houby bez ohledu na to, zda se vyskytují v lesním, nebo v jiném prostředí.

³⁴⁾ Viz § 48 odst. 1 a 2 a § 49 odst. 1 a 5 s ohledem na § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, jakož i § 15 a seznam druhů hub v příloze II vyhlášky č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona ... o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵⁾ Viz § 17 cit. zákona o ochraně přírody a krajiny.

³⁶⁾ Viz § 64 cit. zákona o ochraně přírody a krajiny.

³⁷⁾ Viz § 29 písm. i) cit. zákona o ochraně přírody a krajiny. To platí bez ohledu na skutečnost, že v současnosti jsou houby jako předmět ochrany zmíněny u jediné národní přírodní rezervace (Ve Studeném).

³⁸⁾ V současnosti jsou houby jako předmět ochrany zmíněny u 3 národních přírodních památek (Rendez-vous, Luční, Velký Vrch u Vřovic), u 7 přírodních rezervací a u 18 přírodních památek. V dosavadní praxi však stanovení bližších ochranných podmínek sběr plodnic hub neřeší.

³⁹⁾ Arg. § 284 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, s ohledem na stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. března 2014 sp. zn. Tpjn 301/2013, podle jehož přílohy je kritickou hranicí 40 plodnic houby, a dále ustanovení § 15 písm. c) zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů, prakticky neprovázané se skutkovou podstatou přestupku. Nově působí nejasnosti působí zmínka o trestnosti sběru v § 39 odst. 2 písm. h) cit. zákona o návykových látkách ve znění účinném od 1. ledna 2026.

⁴⁰⁾ K přístupu do krajiny viz § 63 s ohledem na § 3 odst. 1 písm. m) cit. zákona o ochraně přírody a krajiny, k vymezení veřejného prostranství viz § 34 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení). Pro srovnání lze uvést, že možnost sbírat houby pro vlastní potřebu na místech, která nepodléhají žádným omezením přístupu, zakládá německý spolkový zákon o ochraně přírody (BNatschG, § 39 odst. 3).

Podrobnější pravidla pro sběr plodnic hub v českém právu stanovena nejsou. V právních řádech řady některých států je situace odlišná. S omluvou za nekomplexní a nesystematický pohled uvedme alespoň následující.

V Rakousku vyplývají (i když „pouze“ ve formě trestních ustanovení) celostátní zákazy sbírat plodnice hub v množství větším než 2 kilogramy na osobu a den a organizovat nebo účastnit se organizovaných akcí zaměřených na sbírání plodnic ze spolkového lesního zákona.⁴¹⁾ Ze všeobecného občanského zákoníku se dovozuje právo vlastníka lesa vstup do lesa (a tím i sbírání plodnic hub) zakázat.⁴²⁾ Podrobnější pravidla houbaření stanoví (v rozdílné míře podrobnosti) prováděcí právní předpisy k jednotlivým zemským zákonům o ochraně přírody.⁴³⁾

Ve Švýcarsku je celostátním základem federální zákonná úprava ochrany přírody.⁴⁴⁾ Pravidla houbaření mohou být stanovena kantonálně.⁴⁵⁾ Této možnosti aktuálně využívá pro celé své území 19 kantonů.⁴⁶⁾ Obsah kantonálních předpisů se různí. Nejčastější jsou množství omezení na osobu a den (18x, z toho 2 kg 12x, 1 kg 4x, 3 kg 2x), časová omezení [11x, z toho 5x pravidelně se opakující „dny klidu“ (vždy 7, nebo 10 dní na začátku kalendářního měsíce), 4x týkající se denní doby („noční klid“), 2x druhově specifikovaná (pro smrže) vztahující se k průběhu kalendářního roku], zákaz organizovaných akcí (9x), povinnost sbírat jen dospělé plodnice, povinnost sbírat opatrně (nikoli bezohledně), povinnost sbírat ručně nebo povinnost sbírat jen jedlé a známé druhy (8x), zákaz úmyslného ničení hub (7x); ojedinělý je zákaz skupinového sběru ve skupině více než 3 osob (s výjimkou rodin).⁴⁷⁾

V Chorvatsku se podle zákona o lesích může každý pohybovat v lese nebo na lesních pozemcích jako „návštěvník“, přičemž za návštěvu se považuje „procházka a jiné formy občanského užívání lesa nebo lesních pozemků“ a je

⁴¹⁾ Forstgesetz 1975, § 174 odst. 3 písm. b) bod 2. a písm. d).

⁴²⁾ ABGB, § 354 a 405.

⁴³⁾ V některých spolkových zemích jde o samostatné předpisy označené jako „Pilzschutzverordnung“, Je tomu tak v Korutanech (Kärnten LGBl. Nr. 35/2014), v Salcbursku (Salzburg LGBl. Nr. 47/1994, Nr. 33/2003) a v Tyrolsku (Tirol LGBl. Nr. 68/2005). Nehledě na konkrétní pramen a četnost výskytu lze, kromě již uvedeného, pro zajímavost příkladmo zmínit zákaz sbírat plodnice hub bez přesné znalosti sbíraných druhů, zákaz sbírat plodnice jedovatých a nejedlých hub a staré nebo červivé plodnice, zákaz používat při sběru mechanické pomůcky s výjimkou nože, povinnost nasbírané plodnice na místě očistit, možnost sběru pouze v určité denní době („noční klid“) a/nebo v určitém ročním období, a to i odchýlně pro určité druhy hub, uplatňování skupinového limitního množství (2 kg na člena skupiny, nejvíce však 8 kg celkem), uplatňování limitního množství (2 kg) nasbíraných plodnic i pro jejich držení poblíž místa nálezů a zákaz poblíž tohoto místa nasbírané plodnice zpracovávat.

⁴⁴⁾ Zákon č. 451 (Bundesgesetz über den Natur- und Heimatschutz = Loi fédérale sur la protection de la nature et du paysage = Legge federale sulla protezione della natura e del paesaggio = Lescha federala davart la protecziun da la natira e da la patria).

⁴⁵⁾ Zdrojem dalších informací je zejména přehled obsahu kantonálních předpisů z 12. listopadu 2024: Kantonale Bestimmungen [dostupné přes <<https://www.vapko.ch>> [vidi 31. prosince 2025].

⁴⁶⁾ V jednom kantonu jde o obce a v jednom kantonu se v některých obcích používají pravidla sousedního kantonu.

⁴⁷⁾ Různě jsou upraveny některé výjimky a/nebo jejich povolování, popřípadě zákazy, či pravidla pro komerční sběr.

výslovně je stanoveno, že jde o užívání „bez získání majetkového prospěchu“.⁴⁸⁾ Sbírat plodnice hub (coby „nedřevní lesní produkty“) může povolit vlastník lesa, přičemž ve vztahu k lesům ve vlastnictví státu je výslovně uvedeno, že se tak může stát za náhradu, nebo bez náhrady a že podmínky stanoví „obecným aktem“ vydaným po předchozím souhlasu Ministerstva zemědělství správy (= Hrvatske šume, d. o. o.).⁴⁹⁾ Tímto obecným aktem jsou Pravidla sběru nedřevních lesních produktů a využívání lesů a lesních pozemků z roku 2021.⁵⁰⁾ Ke sběru plodnic hub pro osobní potřebu opravňuje povolenka, o níž lze žádat a lze ji vydat elektronicky (elektronickou povolenkou se lze prokázat i prostřednictvím mobilní aplikace). Povolenka ke sběru nadzemních hub se vydává bezplatně, povolenka ke sběru podzemních hub (lanýžů) se vydává za úplatu. Pravidla sběru jsou stanovena prováděcím právním předpisem k zákonu o ochraně přírody, jímž jsou Pravidla sběru volně se vyskytujících druhů.⁵¹⁾

Vzhledem k obsahu naposled uvedeného předpisu nelze odolat pokušení seznámit čtenáře s jeho ustanoveními věnovanými houbaření podrobně:⁵²⁾

1. Denně lze pro osobní potřebu nasbírat nejvýše 3 kg plodnic nadzemních druhů hub, nebo jen jedinou plodnici o vyšší hmotnosti. Při sběru se uplatňují následující pravidla:

- Sbírá se pouze plodnice houby, a to v závislosti na jejím tvaru a na místě výskytu buď ručně, nebo se řeže nožem, bez použití jiných nástrojů. V případě potřeby se v zemi skrytá část plodnice vyrýpne nožem a vzniklý otvor se vyplní zeminou. Zakazuje se poškodit podhoubí a/nebo bezprostřední okolí místa sběru.
- Třetina celkového počtu nalezených plodnic každého sbíraného druhu musí být ponechána na místě výskytu/sběru neporušená.⁵³⁾
- Zakazuje se sbírat staré plodnice se známkami hniloby, plísňe nebo silné červivosti.
- Zakazuje se sbírat rašící a velmi mladé plodnice, jejichž průměr je menší než pětina průměru průměrně zralé plodnice daného druhu.⁵⁴⁾ U některých druhů je stanoven minimální průměr plodnic.⁵⁵⁾ Žádné podobné omezení neplatí pro václavky.

⁴⁸⁾ Zákon o šumama (NN 68/2018-1372, v platném znění), čl. 21 odst. 2.

⁴⁹⁾ Viz čl. 38 odst. 2, 3, 5 a 6 téhož.

⁵⁰⁾ *Pravilnik o sakupljanju nedrvenih šumskih proizvoda i korištenju šume i šumskog zemljišta, dostupné přes* <<https://www.hrsume.hr/gradjani/dozvola-nsp/>> [vidi 31. prosince 2025].

⁵¹⁾ Zákon o zaštiti prirode (NN 80/2013-1658, v platném znění). Pravidelník o sakupljanju zavičajnih divljih vrsta (NN 114/2017-2663); houbám se věnuje jeho čl. 7 (množství, které lze pro osobní potřebu sbírat bez povolení Ministerstva zemědělství), čl. 17 (sběr nadzemních druhů hub) a čl. 18 (sběr podzemních druhů hub).

⁵²⁾ Treba uvést, že nejde o doslovný překlad.

⁵³⁾ Dřívější úprava [Pravidelník o zaštiti gljiva (NN 34/2002-739)] dokonce stanovila, že v případě nálezu pouze dvou plodnic musí být na místě ponechána jedna a že v případě nálezu jednotlivých plodnic musí být na místě ponechána každá třetí.

⁵⁴⁾ U smržů plodnice kratší než 4 cm.

⁵⁵⁾ Je to 40 mm u pravých hříbů, 35 mm u lišáků, 30 mm u ryzců, 20 mm u lišek a 15 mm u stročků.

– Zakazuje se vyhazovat již nasbírané plodnice za účelem sběru jiných.

2. Denně lze pro osobní potřebu nasbírat nejvýše 0,1 kg plodnic podzemních druhů hub, nebo jen jedinou plodnici o vyšší hmotnosti. Při sběru se uplatňují následující pravidla:

– Při sběru se k vyčichání místa výskytu využívá nejvýše dvou psů.

– Kopat lze pouze na vyčichaném místě lopatkou, jejíž čepel není delší než 15 cm a širší než 8 cm.

– Plodnice velkých bílých lanýžů, jejichž jednotlivé plodnice nebo největší plodnice ve skupině nemá průměr větší než 15 mm, se na místě, na kterém byly vykopány, znovu zahrabávají. Totéž platí i o shnilých a červivých plodnicích.

– Jamky vzniklé vykopáním plodnic se zasypávají vykopanou zeminou. Zakazuje se kopat jamky o průměru větším než 30 cm. Jamky vykopané jednou osobou v tentýž den nesmí být od sebe vzdáleny méně než 150 cm.

– Při sběru je zakázáno přerézávat kořeny lesních porostů silnější než 1 cm.

– Zakázán je sběr mezi 22:00 a 6:00.

Netřeba zdůrazňovat, že některá uvedená pravidla se zdají příliš kazuistická, popřípadě až kuriózní.

Zamyslíme-li se nad možností podrobnější úpravy obecné (nikoli druhové nebo územně specifikované) ochrany hub v českém právu, je třeba vzít v potaz řadu souvislostí. Taková regulace by nepochybně prostor pro tradiční houbaření zužovala. A jde zejména jednak o to, jak by byla veřejnost na nová pravidla připravena, jednak o to, nakolik by v našich současných podmínkách bylo jejich dodržování vymahatelné. I kdyby byly ke zpřísnění režimu sběru plodnic hub jinak dobré důvody, nemá valný smysl zavádět úpravu, která by byla od počátku zjevně neefektivní.

Za úvahu rozhodně stojí zpřesnění zákonné úpravy přístupu do krajiny ve vztahu ke sběru volně rostoucích plodin.

S ohledem na některé zahraniční přístupy by bylo otázkou, zda by případné stanovení podrobnějších pravidel mělo být předmětem úpravy celostátní, nebo územně partikulární (prakticky na obecní úrovni). Pro druhé řešení by se s ohledem na (i když demonstrativní) obsahové vymezení samostatné působnosti obcí zdálo vhodnější navázat na explicitní zákonnou úpravu zmocněním k vydání nařízení obce.⁵⁶⁾

V souvislosti s územně profilovanou ochranou hub nelze nezmínit unikát, jakým je „hříbová rezervace“ Stachy (obcí chráněná lokalita hříbových hub rozkládající se u kostela na náměstí ve Stachách). Jde o neformální ochranu zajišťovanou obcí v rámci její samostatné působnosti. Plodnice hub jsou

⁵⁶⁾ Viz blíže § 11 a § 35 cit. obecního zřízení.

označovány a evidovány. Tradice ochrany sahá do 60. let XX. století. Z dnešních „úředních“ dokumentů se o rezervaci zmiňuje pouze územní studie veřejných prostranství obce Stachy.⁵⁷⁾ Vzhledem k absenci právního základu lze pro případ nerespektování zvykově dodržovaných pravidel, mezi něž se zřejmě řadí i vyloučení sběru plodnic hub, nanejvýš spekulovat o přestupku proti veřejnému pořádku.⁵⁸⁾

Právě uvedený příklad může vést k malému zamyšlení. Přestože se předpokládáný výsledek může jevit jako iluzorní, nabízí se posilovat ochranu hub mimoprávní cestou, a to zvyšováním kultury houbaření, k níž může přispět především též spolková zájmově osvětově a/nebo odborně orientovaná činnost a její výstupy určené široké veřejnosti či snad (na rozdíl od lesa?) o přestupku proti majetku.⁵⁹⁾

Shrnutí:

Právní rámec „občanského“ houbaření v České republice představuje institut obecného užívání lesa, upravený lesním zákonem. Na jeho bázi pracovně zformulované „právo na houby“ však nemá kvalitu veřejného subjektivního práva. Vlastník lesa přesto nesmí obecnému užívání bezdůvodně bránit. Povinnost strpět obecné užívání lesa není nuceným omezením vlastnického práva, za něž by musela příslušet náhrada. Limity houbaření vyplývají nejen z lesního zákona, ale i z právních předpisů o ochraně přírody a okrajově rovněž z právních předpisů zacílených na ochranu veřejného zdraví. Podrobná pravidla sběru hub české právo, na rozdíl od některých zahraničních právních řádů, nestanoví. Vzhledem k české houbařské tradici by jejich prosazování bylo obtížné a výsledná efektivnost nízká. Ke zvýšení kultury houbaření tak u nás může přispět zejména zájmově osvětová činnost. Absentuje však zákonná úprava týkající se volně rostoucích hub mimo les.

Klíčová slova: houby, houbaření, vlastnictví hub, obecné užívání lesa, ochrana přírody, ochrana veřejného zdraví, ochrana hub, pravidla houbaření.

⁵⁷⁾ Pořízena Městským úřadem Vimperk, 2018 (viz na str. 20).

⁵⁸⁾ Podle § 5 odst. 1 písm. g) či podle § 8 odst. 1 písm. a) bodu 1 a/nebo 4. cit. zákona o některých přestupcích.

⁵⁹⁾ U nás patří dík jak České mykologické společnosti a jejím zájmovým uskupením (blíže viz na <<https://www.myko.cz/>>), tak České vědecké společnosti pro mykologii (blíže viz <<https://czechmycology.org/cz/>>). Inspirativní je pohled do Švýcarska, kde působí spolek sdružující „orgány pro kontrolu hub“ – VAPKO (Schweizerischer Verband amtlicher Pilzkontrollorgane, Association suisse des organes officiels de contrôle des champignons, Associazione svizzera degli organi ufficiali di controllo dei funghi), jehož členy je trojice v podstatě autonomních sdružení orgánů pro kontrolu hub německy mluvícího Švýcarska, francouzsky mluvícího Švýcarska a Jižního Švýcarska; podle stanov je jeho účelem je zejména zajistit a podporovat kontrolu volně rostoucích hub v zájmu veřejného zdraví, podporovat spolupráci se státními orgány pro kontrolu potravin, zastupovat a koordinovat společné zájmy členů sdružení vůči obcím, kantonům, federální vládě a státním agenturám, prezentovat se jednotně veřejnosti a podporovat úsilí v oblasti ochrany hub a jeho úkoly zahrnují zejména působit jako celostátní kontaktní osoba a zástupce, koordinovat činnost členských sdružení, vydávat předpisy pro získání odborné zkoušky pro inspektory hub a spolupracovat s mykologickými institucemi (blíže viz <<https://vapko.ch/>>).

Something about mushroom law – summary:

The legal framework for „civil“ mushroom picking in the Czech Republic is the institute of general forest use, regulated by the Forest Act. However, the „right to mushrooms“ formulated on its basis does not have the quality of a subjective public right. The forest owner may not prevent general use without reason. The obligation to tolerate general use of the forest is not a forced restriction of property rights for which compensation would be due. The limits of mushroom picking result not only from the Forest Act, but also from legal regulations on nature protection and, to a lesser extent, from legal regulations aimed at protecting public health. Czech law, unlike some foreign legal systems, does not stipulate detailed rules for mushroom picking. Given the Czech mushroom tradition, enforcing them would be difficult and the resulting effectiveness low. In particular, interest-based educational activities can contribute to increasing the culture of mushroom picking in our country. However, there is no legal regulation regarding wild mushrooms outside the forest.

Keywords: mushrooms, mushroom picking, mushroom ownership, general use of the forest, nature conservation, public health protection, mushroom protection, mushroom picking rules.